

Галина Єльнікова –
головний науковий співробітник
лабораторії технологій професійного
навчання

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ринкова модель господарювання становить таку суспільну форму організації виробництва, за якої усі питання вирішуються на основі вільної взаємодії споживачів і виробників на ринку. У ринковому господарстві постійно відбуваються процеси пристосування, які сприяють встановленню правильного співвідношення попиту, пропозиції, прогресивним структурним зрушенням, підвищенню якості і конкурентоспроможності продукції, збалансуванню матеріально-фінансових пропорцій. Ринкова модель господарювання дозволяє без примусу спрямовувати ресурси туди, де вони необхідні, і перерозподіляти їх у разі зміни попиту. В ринковій системі ці процеси забезпечуються пріоритетом економічних методів управління, рівноправним існуванням різних форм власності, домінуванням споживача над виробником, децентралізацією управління, конкуренцією.

Основними ознаками ринкової економіки в системі професійно-технічної освіти є: нестабільність ситуації на ринках праці та освітніх послуг; обумовленість пропозиції (освітні плани і програми, конкурентоздатний кваліфікований робітник тощо) попитом (затребуваність професій з широкою кваліфікацією, можливість навчання за індивідуальними планами та екстернатом; можливість сертифікації неформально придбаної кваліфікації або професії; забезпечення якості підготовки кваліфікованих робітників, конкурентоздатних на ринку праці); свобода вибору навчальних планів і програм, форм навчання тощо; вільна конкуренція закладів та установ професійно-технічної освіти; ринкове ціноутворення освітніх послуг (наявність диференційованої оплати для забезпечення її реалістичності); різноманітність форм власності закладів та установ професійно-технічної освіти (державна, комунальна, приватна); обмеженість втручання держави в освітню діяльність

закладів та установ професійно-технічної освіти; сучасний ринок – це ринок покупців.

Цілеорієнтоване управління розвитком професійно-технічної освіти має відповідати зазначеним вище ознакам ринкової економіки, а саме: враховуючи нестабільність ситуації необхідно використовувати такий різновид управління, який би враховував постійні зміни і спрямовував їх на заздалегідь запрограмований результат. Цим завданням відповідає адаптивне управління, яке доцільно застосовувати для розвитку ПТО у ринкових умовах.

Наявність попиту і пропозиції як основних складових ринкової системи та необхідність їх балансування шляхом саморегуляції потребує постійного вивчення ринків за допомогою маркетингово-моніторингових досліджень. Це обумовлює необхідність створення Центрів маркетингу та підготовки відповідних фахівців.

Така ознака як «свобода вибору» вимагає створення гнучких навчальних планів і програм, можливості навчання за індивідуальним планом та екстернатом. Важливим є також виконання спеціальної підготовки професіоналів за угодою з фірмами, виробничими підприємствами тощо та сертифікація самостійно придбаної професії або кваліфікації.

Забезпечення вільної конкуренції закладів та установ професійно-технічної освіти можливо за умови задоволення потреб споживачів освітніх послуг шляхом їх найбільш повного «набору», дефіцитних професій і спеціалізацій або найбільш якісної підготовки порівняно з іншими закладами та установами. При цьому відбувається забезпечення власного економічного суверенітету шляхом взаємного суперництва за увагу споживачів. Установлюється пріоритет покупців над продавцями.

Ринкове ціноутворення потребує нормативно обґрунтованої диференціації оплати освітніх послуг для її реалістичності.

Різноманітність форм власності вимагає рівноцінного визнання державних, комунальних та приватних закладів і установ професійно-технічної освіти з рівноцінним розподілом державного замовлення.

Обмежене втручання держави в освітню діяльність закладів та установ професійно-технічної освіти можна досягти встановленням пріоритету організаційної функції щодо створення умов освітньої діяльності професійно-технічних закладів та установ професійно-технічної освіти з боку Міністерства освіти і науки України, обласних управлінь освіти. За вказаними управлінськими структурами доцільно закріпити також функцію визначення рейтингу навчальних закладів ПТО щодо якісної підготовки конкурентоздатного кваліфікованого робітника.

Сучасний ринок покупців підтверджує ключовий закон ринку: споживач завжди правий. Це обумовлює необхідність постійного вивчення запитів споживачів освітніх послуг, що їх отримують в закладі, та роботодавців, які замовляють підготовку кваліфікованих робітників.

Вивчення зарубіжного досвіду управління розвитком професійно-технічної освіти дає змогу виділити декілька систем, що можуть бути застосованими в Україні.

Так, можна використати «дуальну систему навчання» Німеччини. Це можливо, якщо складена угода між професійно-технічним навчальним закладом і виробничою фірмою, фабрикою, заводом тощо. При цій системі теоретичні знання учні здобувають в ПТНЗ, а практичні – на виробничому підприємстві, де вони зараховуються в штат. Таким чином практичне навчання поєднується з теоретичним курсом.

Система професійного навчання Швеції, яка є складовою народної освіти. Після отримання обов'язкової загальної середньої освіти два роки триває професійне навчання у школі вищого щабля. Це навчання має профорієнтаційний характер за широким спектром професій з урахуванням потреб регіону.

В Україні можна було б законодавчо зробити обов'язковою освіту основної школи – 1-9 класи. Після чого надати можливість обирати подальше навчання у ліцеях, гімназіях, коледжах. У вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації доцільно здійснювати прийом після закінчення зазначених

навчальних закладів для отримання подальших ступенів освіти (бакалавра, магістра).

За прикладом США в Україні можна також в загальній освітній структурі створити динамічний сектор професійної освіти. Працівники мають постійно вчитися, оскільки швидко оновлюється обладнання та технології виробництва. Для цього створюється велика мережа різноманітних видів і структур навчання (до 1500 на одному підприємстві). Це дає змогу не відставати від науково-технічного прогресу і закріпитися на робочому місці.

Деякі фірми і компанії України можуть перейняти досвід Японії щодо інтеграції ринку робочої сили в коло фірми. Новий працівник незалежно від рівня підготовки опановує всіма основними видами робіт, щоб практично засвоїти весь цикл виробництва, а потім призначається на посаду у відповідності з освітньо-кваліфікаційним рівнем, що зазначений у дипломі.

Усі перелічені системи інших країн щодо теоретичної і практичної підготовки кваліфікованих робітників у ринкових умовах, можуть бути застосованими для управління розвитком професійно-технічної освіти в Україні.

Проте, щоб можна було використати зазначений позитивний досвід зарубіжжя, необхідно внести зміни до нормативно-правової бази підготовки кваліфікованих робітників і модернізувати систему професійної освіти в цілому.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко Т. В. Сучасна сфера послуг і особливості її становлення у транзитивній економіці / Т. В. Максименко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 1. – С. 68–70.
2. Матасова А. А. Трансформація ринку послуг в умовах глобалізації і участь у ньому українських продуцентів / А. А. Матасова // Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 15–16 берез. 2013 р. : У 3 т.: Т. 2 : Міжнародна інтеграція та інновації. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2013. – С. 74–76.
3. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія / Н.Г. Ничкало. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 200с.
4. Романків І. Я. Розвиток ринку послуг в Україні / І. Я. Романків // Фінанси України. – 2011. – № 11. – С. 38–45.
5. Сотула О.В., Перехідні і трансформаційні процеси в економіці України / О.В. Сотула // Збірник науково-технічних праць Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – 2009. – № 153. – С. 14-21.